

A Koe Fakaha 'o Sisu Kalaisi kia Sione (Fakaha 1:9-18)

❖ 'I fe: 'I Patimosi (1:9)

— KOE HA 'OKU 'I PATIMOSI?

(1) Ko Patimosi moe motu maka pea 'oku 'ikai ha me'a mo'ui(10x6 mi—16x10 km). Na'e 'ave 'e Loma kinautolu 'oku tautea mate kiai.

— KOE HA 'UHINGA NA'E 'AVE AI SIONE KIAI?

(1) Na'e tukuaki'i ia ki hono malanga 'aki e tokateline hala fakau'aki mo Sisu Kalaisi 'ihe 'ene tangata motu'a. Na'e tu'utu'u ni ai 'ehe 'Emipola Loma ko Tomitiane ke 'ae ia kiai (vaha'a 'oe 81AD kihe 96 AD)

— KOE HA NA'E FAI 'E SISU MA'A SIONE?

(1) 'Omi 'e Sisu 'ae lea fakalotolahi mo e 'amanaki 'a Sione, 'o hange ko'ene fai kihe kau talavou 'e toko tolu 'ihe fonise afi pea mo Sitiveni 'i hono tamate'i.

— 'E malava pe ketau fakapapau'i 'oku tau kau pe moe 'Otua 'ihe taimi kotoa pe 'oku tau tofanga ha faingata'a pe 'ahi'ahi 'ihe 'etau hoko koha kau fakamo'oni faitotonu.

❖ Fakaku: 'Ihe 'aho 'ae 'Eiki (1:10)

— 'E anga fefe 'etau faka'uhinga'i 'ae "'Aho 'oe 'Eiki'?"

(1) 'Aho 'ae La'aa: Na'e fa'a pehe 'ihe kuonga 'I mu'a koe "'Aho 'ae 'Eiki'" 'ae 'aho 'oe La'aa' 'o a'u mai kihe faka'osinga 'oe senituli hono 2. Ka na'e 'ikai 'uhinga ia kihe "'Aho 'oe La'aa'" 'ihe kuonga 'o Sione.

(2) Koe Ha'ele 'Anga Ua: 'Oku 'uhinga 'eni na'e 'osi ma'u 'e Sione 'ae visone kihe ha'ele 'anga ua kimu'a 'ihe ngaahi fakaha fo'ou ko'eni ('Isaia. 13:6; 2Pita. 3:10). 'Oku fehaalaaki 'eni moe ngaahi tohi 'ia Fakaha.

(3) Sapate: 'Ihe Fuakava Motu'a, na'e ui 'ehe 'Otua (koe 'Eiki) 'ae Sapate "'koe 'aho 'a'ana'" ('Eki. 31:13; Is. 58:13). Na'e toe pehe foki 'e Sisu kiate la, "'Koe 'Eiki 'oe 'aho Sapate'" (Mat. 12:8; Mr. 2:28). Na'e ma'u 'e Sione 'ae fakaha ni 'ihe 'aho Sapate, koe 'aho 'ae 'Eiki.

❖ Koe ha: Koe Taula'eiki Lahi (1:12-18)

— Koe ha 'ae ngaahi sino ha mai 'a Sisu 'ia Fakaha 1? Fakafehoanaki 'a Fakaha 1:13-16 mo Taniela 10: 5-6.

— 'Oku faitatau 'ae visone ni, koia koe ongo palofita ni na'ana mamata kihe visone ko hono fakaha mai 'a Sisu Kalaisi. Na'e fakapatonu 'ae 'uhinga 'a Taniela kihe kofu totolofa na'e sio kiai 'a Sione, 'oku ngaahi ia mei he linami (kofu 'oe taula'eiki)

— 'Oku kamata 'aki 'ae poooaki kihe ngaahi siasi 'ae lea ni "'Oku ou 'ilo 'a ho'o ngaahi ngaue.'" (2:2, 9, 13, 19; 3:1, 8, 15). Ko Sisu 'oku ne 'ihe lotolotonga 'o 'Ene kakai. 'Oku Ne 'ilo 'Ene akakai, pea 'oku Ne 'ilo'i kitautolu fakafo'ituitui.

— Ko la ia na'e mate pea toe tu'u. 'Oku iate ia 'ae kii 'oe mate. 'Oku ne pule'i 'a mate, pea 'oku ne tokanga'i mo kinautolu 'oku mo'ui.

B Koe tohi kihe Ngaahi Siasi 'e Fitu (Fakaha 1:11, 19-20; 2:1-7)

❖ Koe anga hono faka'uhinga'i (1:11, 19-20)

— 'Oku malava ke faka-'uhinga'i 'ae poooaki kihe ngaahi siasi 'i 'Esia 'ihe ngaahi tu'unga kehekehe 'e tolu (1:19):

(1) KUO HOKO (HISITOLIA): Ko poooaki meia Sisu kihe siasi kotoa pe 'i 'Esia Maina 'ihe kuonga 'o Sione.

(2) KAHU'U (KIKITE): Koe poooaki kihe kuonga kotoa pe 'ae Siasi kei he taimi 'o Sione 'o a'u mai kihe ngaahi 'aho ni.

(3) FAKAMAMANI: Koe poooaki kihe siasi kotoa pe, moe kainga tui kotoa pe 'ihe kuonga kotoa pe.

❖ Koe poooaki kihe siasi 'o 'Efeso (2:1-7)

— Koe kolo mahu'inga 'a 'Efeso 'i 'Esia. Na'e faifekau 'a Sione 'ihe koloni, koe kolo na'e fonu 'ihe angahala kehekehe moe lotu fakatevolo (Ngaue 19:19)

— Na'e piki ma'u 'ae siasi kihe 'ataakai moe ouau angahala mo fakatevolo ko'eni. Kuo ngalo e 'uluaki 'ofa 'aia ne nau ma'u, 'o hange koia koe 'Isileli kimu'a. (Selemaia 2:2)

— Koe siasi ni 'oku ne fakafongga'i 'ae kau Kalisitiane 'ihe senituli 'uluaki (fakafuofua kihe 31 AD to 100 AD)

— Tuku a ketau muimui kihe fale'i 'ae fungani ma'olunga 'o tauhi hotau tu'unga pea faka'ehi'ehi mei he ngaahi faihala:

(1) Manatu kiho 'uluaki 'ofa;

(2) fakatomala;

(3) pea fai ha ngaue lelei.